

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI FAZOVIIY GEOMETRIK FIGURALAR BILAN TANISHTIRISH

**Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogik
instituti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3v-guruh talabasi
Usenbaeva Gozzal**

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatiladigan fazoviy geometrik figuralar va ularning turlari haqida ma'lumot beriladi. Fazoviy geometrik figuralarning yasalishi haqida aytilib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf o'quvchisi, maktab, o'qituvchi, geometrik figura, fazoviy figuralar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tegislikdagi geometrik figuralar bilan birga, fazoviy geometrik figuralarni ham o'rganadi. O'quvchilar boshlang'ich sinflarda fazoviy geometrik figuralarning yasalishini va uning qanday shaklda ekanligini o'rganadi. O'zlari ko'rgan narsalarni fazoviy geometrik figuralarga taqqoslaydi. Bu orqali o'quvchilar fazoviy geometrik figuralarni tegislikdagi geometrik figuralardan ajrata oladi. O'qituvchi o'quvchilarga figuralarni tushuntirganda misollardan foydalanib tushuntirishi kerak. 1-sinfda fazoviy geometrik figuralardan kub va sharni o'rganadi. O'qituvchi o'quvchilarga kub va sharlarni qo'l bilan ushlab ko'rsatib tushuntiradi. Kubni olti tarafi kvadrattan tuzulganini va uning barcha taraflari teng bo'lishini aytib o'tadi. Sharni dumoloq shaklda bo'lishini va u aylanaga o'xshab ketishi, lekin aylanani qo'lda ushlab bo'lmasligini sharni esa qo'l bilan ushlash mumkinligini aytib o'tadi. 1-sinf matematikasida quyidagicha masalalar bor:

1-masala.

Nimalar shar va kubga o'xshaydi?

Javob: kubik, sovg'a qutilari, archa o'yinchoqlari, yer sayyorasi, apelsin

2-masala

Kublar soni-4 ta, sharlar soni-3 ta jami nechta figura bor?

Yechimi: $4+3=7$

Javob: 7 figura bor

3-masala

2 yashil kub, 3 ko'k kub, 4 sariq, 5 qizil kub bor. Jami nechta kub bor?

Yechimi: $2+3+4+5=14$

Javob: 14 kub bor.

2-sinflarda o'quvchilar silindr va konusni o'rganadi. O'qituvchi o'quvchilarga silindrni tushuntirganda silindrga o'xshash buyunlar orqali tushuntiradi. Kubni o'quvchilarga o'rgatganda kubga o'xshash buyumlar yordamida o'rgatadi. 2-sinfda geometrik figuralarga oid quyidagi masalalar berilgan.

1-masala

Nimalar silindr va konusga o'xshaydi?

Javob: Silindr- batareya, sham, qalam, bo'yoq qutilari

Konus- muzqaymoq, sabzi, archa daraxti

2-sinf matematika darsligida fazoviy geometrik figuralarga oid shu misol bor. 2-sinf o'quvchilari faqatgina konus va silindrning qanday ekanligi va uning yasallishini o'rganib qo'yadi.

3-sinf o'quvchilari kuboid (Paralelopiped), piramida, konus, silindr kabi geometric figuralarni o'rganadi. Bularning ichida o'quvchilar kuboid va piramidani birinchi marta o'rganadi. 3-sinfda o'quvchilar koboidning to'g'ri to'rtburchakdan yasalganini va uning yasallishini o'rganadi. 3-sinf matematika darsligida o'quvchilar quyidagi misollarni o'rganadi.

1-masala

Nimalar kuboidga o'xshaydi?

Javob: Muzlatgich, gicht, karton quti

2-masala

Nimalar piramidaga o'xshaydi?

Javob: Misr piramidalari, kopilkalar

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini fazoviy geometrik figuralar bilan tanishtirishda, asosan ular uchun tushunarli va qiziqarli bo'ladigan misollar va amaliy mashqlarni qo'llash muhimdir. Quyida boshlang'ich sinf o'quvchilariga fazoviy geometrik figuralarni o'rgatish uchun bir nechta yondoshuvlar keltirilgan:

1. Fazoviy Geometrik Figuralar Nima?

Fazoviy geometrik figuralar — bu uch o'lchovli shakllardir, ya'ni ular uzunlik, kenglik va balandlikka ega. O'quvchilarga ular haqida oddiy tushuntirish berish mumkin:

- **Kub** (kubik shakl) — burchaklari to'g'ri va barcha yuzalari teng kvadrat shaklida bo'lgan uch o'lchovli figura.
- **Paralelopiped** — qirralari parallel bo'lgan va to'g'ri burchakli bo'lmagan shakl.
- **silindr** — aylana shaklida bo'lgan va balandligi bor figura.
- **Konus** — pastki qismini aylana shaklida boshlanib, yuqoriga qarab torayadigan figura.

2. Fazoviy Geometrik Figuralar Bilan Tanishtirish Yondoshuvlar

- 1) **Vizual ko'rsatmalar:** Har bir fazoviy figura uchun maketlar yoki haqiqiy ob'ektlarni ko'rsatish. Masalan, kubni shirinlik qutisi, sferani tennis to'pi, konusni piramida deb tasvirlab, o'quvchilarni figuralar bilan tanishtirish mumkin.
- 2) **Interaktiv faoliyatlar:** O'quvchilarga turli geometrik figuralarni qurish yoki shakllarini topishda yordam berish. Bu, masalan, plastilin yoki karton yordamida figuralar yasash, yoki sinfdagi buyumlarni geometrik shakllar bilan solishtirish orqali amalga oshirilishi mumkin.

3) **Loyiha ishlar:** O'quvchilarni o'zlari geometrik shakllarni o'rganib, ularni tasvirlashga yoki kichik maketlar yasashga jalb qilish. Bu ularning tushunchalarini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

3. Mashqlar va O'yinlar

- **Shaklni topish o'yinlari:** Sinfda yashirin shakllar bo'lishi mumkin, va o'quvchilarga ularni topish yoki tasvirlash so'raladi.
- **Shakllarni guruhlash:** O'quvchilarga turli figuralarni ko'rsatib, ularni o'xshash xususiyatlariga ko'ra guruhlashni so'rash.
- **Simmetriya va shakllar:** Har bir fazoviy figura uchun simmetriya va o'lchovlarni o'rganish orqali mashqlar tashkil qilish.

4. Matematik Tushunchalar Bilan Bog'lash

Fazoviy geometrik figuralar bilan tanishtirishda, matematik tushunchalar (yuzalar, burchaklar, hajm)ni ham tanishtirish mumkin. Bu o'quvchilarni matematikani haqiqiy hayotdagi ob'ektlar bilan bog'lashga yordam beradi.

5. Rasm va Tasvirlar

Sinfda fazoviy figuralar haqidagi tushunchalarni tushuntirishda rangli rasm yoki illyustratsiyalarni ishlatish foydalidir. Har bir figura uchun oddiy rasm chizib, o'quvchilarga ularni aniqlash va tanib olishda yordam berish mumkin.

6. Darsning Yakunida

O'quvchilarni o'rganilgan fazoviy figuralar bilan bog'liq savollar orqali sinf ichida muhokama qilish. Bu ularning yangi bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Boshqacha qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilariga fazoviy geometrik figuralarni o'rgatishda, amaliy mashqlar, o'yinlar va vizual ko'rsatmalar orqali mavzuni qiziqarli va tushunarli qilish muhimdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun fazoviy geometrik figuralarga oid didaktik o'yinlar ularga bu mavzuni qiziqarli va o'rganishga yordam beradigan tarzda tushuntirishga yordam beradi.

1. "Fazoviy Figuralar Xazinasini Top"

Bu o'yin o'quvchilarga turli geometrik figuralarni aniqlash va ajratishga yordam beradi. **O'yin Qoidalari:**

1. O'qituvchi sinfga turli geometrik figuralarni (kub, sfera, konus, tsilindr va h.k.) tasvirlab beradi yoki rasm chizadi.
2. Har bir figura uchun kartochkalar yoki tasvirlar tayyorlanadi. Har bir karta biror figura haqida bo'ladi.
3. O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'ling va har bir guruhga bir nechta rasm va kartochkalar bering.
4. O'quvchilarga berilgan shakllarni tezda topish va tasvirga qarab, ular haqida qisqacha tushuntirish berish talab qilinadi.
5. Guruhlar shakllarni to'g'ri aniqlashga harakat qiladi va ularni "xazina" sifatida to'playdi.

Foydasi:

1. O'quvchilar geometrik figuralarni aniqlashni o'rganadi.
2. Tushuncha va so'z boyligi rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'rinbaeva L.(ham tagi basqa) 1-klass ushın matematika sabaqlığı Tashkent Respublikalıq bilimlendiriw orayı 2021- 160-bet
2. O'rinbaeva L.(ham tagi basqa) 2-klass ushın matematika sabaqlığı Tashkent Respublikalıq bilimlendiriw orayı 2021- 192-bet
3. O'rinbaeva L.(ham tagi basqa) 3-klass ushın matematika sabaqlığı Tashkent Respublikalıq bilimlendiriw orayı 2022- 192-bet